

- осуществлять и руководить интеллектуально-творческой деятельностью обучаемых с использованием цифровых технологий;
- мобилизовать деятельность субъектов обучения в телекоммуникационной среде;
- моделировать взаимодействие в условиях цифрового обучения;
- реализовать воспитательные аспекты педагогической деятельности с использованием электронных ресурсов и др.

Таким образом, творческий подход в подготовке будущего педагога дополнительного образования к применению цифровых технологий позволит осуществить интенсификацию процесса обучения, повысит мотивацию и познавательную активность обучаемых, создаст условия для реализации воспитательных аспектов педагогической деятельности с использованием электронных ресурсов.

Список использованной литературы:

1. Скачкова Н.В. Использование цифровой дидактики в профессиональном образовании // Вестник Томского государственного педагогического университета, 2022, Вып. 5(223). С. 28-37.
2. Педагогическая концепция в профессиональном образовании и обучения / В.И. Блинов, П.Н. Биленко, М.В. Дулинов, А.М. Кандаков, И.С. Сергеев; под науч. ред. В.И. Блинова. М.: Изд-во РАНХиГС, 2020. 98 с.
3. Современные образовательные технологии в рамках реализации федерального проекта "Цифровая образовательная среда": учебно-методическое пособие / авт. сост. Н.Ю. Блохина, Н.А. Кобелева. Киров: ИРО Кировской области, 2020. 70 с.
4. [Иновационные технологии обучения в школе: какие технологии будущего применяются в учебе уже сегодня](https://externat.foxford.ru/polezno-znat/tekhnologii-budushchego-v-uchyobe)
<https://externat.foxford.ru/polezno-znat/tekhnologii-budushchego-v-uchyobe>

УДК 37.0

DOI 10.33514/ВК-1694-7711-2023-1(2)-137-141

Сангова З.М.

Талас мамлекеттик университети, магистрант

Сангова З.М.

Таласский государственный университет, магистрант

Z.M. Sangova

Talas State University, Master's student

КЫРГЫЗСТАНДАГЫ ПЕДАГОГИКА ИЛИМИНИН ӨНҮГҮҮ ТАРЫХЫ ИСТОРИЯ РАЗВИТИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ НАУКИ В КЫРГЫЗСТАНЕ HISTORY OF EDUCATIONAL SCIENCE DEVELOPMENT IN KYRGYZSTAN

Кыскача мүнөздөмө. Макала Кыргызстандагы педагогика илиминин өнүгүү тарыхына арналган. Кыргызстанда элге билим берүүнүн тарыхы боюнча таланттуу педагог Б.К.Кулдашевдин “1917-1930-жылдардагы кыргыз совет мектептеринин тарыхы” эмгеги

биринчи илимий эмгек болгон. Кийинки изилдөөлөргө республиканын бир катар белгилүү илимпоздору А. Э. Измайловдун “Кыргызстандагы советтик мектептердин 40 жылдык тарыхы боюнча очерктерин (1917–1957)”, М. Р. Балтабаевдин “Кыргызстанда жалпыга милдеттүү орто билимди ишке ашыруу проблемаларына” арналган эмгектерин, М. Р. Рахимованын “Кыргызстанда мектепке чейинки билим берүү педагогикасынын өнүгүү маселелери”, И.С.Болжурованын “Өткөөл мезгилдеги Кыргыз Республикасындагы билим берүүнүн өнүгүү тарыхы (1990-2005-жж.)” эмгектерин киргизүүгө болот. Окутуунун жана тарбиялоонун теориясына арналган изилдөөлөр И.Б.Бекбоевдин, Э.М.Мамбетакуновдун эмгектеринде, элдик таалим-тарбияга багытталган изилдөөлөр А.Алимбеков ж.б.окумуштуулардын эмгектеринде чагылдырылган.

Аннотация. Статья посвящена истории развития педагогической науки в Кыргызстане. «История кыргызских советских школ 1917-1930 гг.» - первая научная работа талантливого педагога Б.К.Кулдашева по истории народного образования Кыргызстана. Ряд известных ученых республики А. Э. Измайлова «Очерки 40-летней истории советских школ Киргизии (1917-1957)», М. Р. Балтабаева, посвященные «Проблемам внедрения обязательного среднего образования в Кыргызстане», М. Р. Рахимовой «Вопросы развития педагогики дошкольного образования в Кыргызстане» и И. С. Болжуровой «История развития образования в переходный период Кыргызской Республики (1990-2005 гг.)». Исследования, посвященные теории обучения и воспитания, нашли отражение в работах И. Б. Бекбоева, Э. М. Мамбетакунова, а исследования, ориентированные на народное образование, - в работах А. Алимбекова и других ученых.

Abstract. The article is devoted to the history of the development of pedagogical science in Kyrgyzstan. "The History of Kyrgyz Soviet Schools 1917-1930" is the first scientific work of the talented teacher B.K. Kuldashev on the history of public education in Kyrgyzstan. A number of famous scientists of the republic A. E. Izmailov "Essays on the 40-year history of Soviet schools in Kyrgyzstan (1917-1957)," M. R. Baltabaev, dedicated to "Problems of introducing compulsory secondary education in Kyrgyzstan," M. R. Rakhimova "Issues of the development of pedagogy of preschool education in Kyrgyzstan" and I. S. Bolzhurova "History of the development of education in the transitional period of the Kyrgyz Republic (1990-2005)." Studies devoted to the theory of education and education were reflected in the works of I. B. Bekboev, E. M. Mambetakunov, and studies focused on public education in the works of A. Alimbekov and other scientists.

Негизги сөздөр: педагогика илими жана анын өнүгүү тарыхы, илимий изилдөөлөр, окутуу жана тарбиялоо процесси, билим берүүнүн максаттары жана натыйжалары.

Ключевые слова: педагогическая наука и история ее развития, научные исследования, учебно-воспитательный процесс, цели и результаты образования.

Keywords: pedagogical science and the history of its development, scientific research, educational process, goals and results of education.

Билим берүү дүйнөдөгү коомдук өнүгүүнүн орчундуу багыттарынын жана маанилүү көрсөткүчтөрүнүн бири болуп эсептелет. Билим берүүнүн максаттары жана анын натыйжалуулугу педагогикалык илимдин өнүгүүсүнө көз каранды. Педагогикалык илимдин жаралуу тарыхы да билим берүү иш аракетинин башталган мезгилинен тартып, бүгүнкү күнгө чейин өзүнүн бай тажрыйбасын топтогон. Ал билим берүү жана тарбиялоо процессинде мурдатан калыптанып калган көптөгөн көз караштардын мазмунунун негизинде

улам коомдун өнүгүшүнүн, тактап айтканда билим берүү системасындагы жаңы талаптар, өзгөрүүлөргө багытталып калыптанган.

Педагогикалык илимдин өнүгүүсү коомдук-саясий жана социалдык-экономикалык өзгөрүүлөр менен тыгыз байланыштуу. Андыктан, Кыргыз Республикасынын билим берүү жараянындагы баалуулуктарды, педагогикалык илимдин өнүгүү тарыхын кайрадан карап чыгуу, анын билим берүүнүн өнүгүсүндөгү ролуна маани берүү учурдун талабы.

Кыргызстанда педагогикалык илимдин өнүгүү тарыхына арналган изилдөөлөрдү республиканын бир катар илимпоздору (Д. Айтмамбетов, Б. Кулдашев, А. Э. Измайлов, М. Р. Балтабаев, М. Р. Рахимова, А. Э. Имаева, Н. И. Асипова ж. б.) жүргүзүшкөн. Алардын ичинен А. Э. Измайловдун “Кыргызстандагы советтик мектептердин 40 жылдык тарыхы боюнча очерктерин (1917–1957)”, М. Р. Балтабаевдин “Кыргызстанда жалпыга милдеттүү орто билимди ишке ашыруу проблемаларына” арналган эмгектерин, М. Р. Рахимованын “Кыргызстанда мектепке чейинки билим берүү педагогикасынын өнүгүү маселелери”, И.С.Болжурованын “Өткөөл мезгилдеги Кыргыз Республикасындагы билим берүүнүн өнүгүү тарыхы (1990-2005-жж.)” эмгектерин бөлүп көрсөтүүгө болот [1].

Педагогика илиминин биздин республикада расмий түрдө өнүгүүсү 1951-жылдын 25-ноябрь айында Кыргыз ССР Министрлер Советинин токтомунун негизинде түзүлгөн Кыргызстан педагогикалык илим-изилдөө институтунун уюштурулушунан башталган. Учурда бул институт Кыргыз билим берүү Академиясы деген аталышта Кыргызстандын жогорку окуу жайларынын жана Кыргыз Республикасынын улуттук илимдер академиясынын окумуштуу-педагогдору менен, республиканын демилгелүү чыгармачыл мугалимдери менен тыгыз кызматташтыкта илим-изилдөө иштерин жүргүзүп келет.

Таланттуу педагог Б.К. Кулдашевдин жетекчилигинде уюшулган бул институтта биринчи жолу анын “1917-1930-жылдардагы кыргыз совет мектептеринин тарыхы” эмгеги жарык көрүп, ал Кыргызстандагы элге билим берүүнүн тарыхы боюнча биринчи илимий эмгек болгон. Учурда бул институт Кыргыз билим берүү Академиясы деген аталышта Кыргызстандын жогорку окуу жайларынын жана Кыргыз Республикасынын улуттук илимдер академиясынын окумуштуу-педагогдору менен, республиканын демилгелүү чыгармачыл мугалимдери менен тыгыз кызматташтыкта илим-изилдөө иштерин жүргүзүп келет[1].

Кыргыз педагогика илим изилдөө институтун түзүүдө жана илимий иштерин уюштурууда анын биринчи директору, таланттуу педагог Б. К. Кулдашевдин (1916–1950) эмгеги зор. Б. К. Кулдашевдин изилдөөсү болгон “1917–30-жылдардагы кыргыз совет мектептеринин тарыхы” (Алма-Ата, 1950) Кыргызстандагы элге билим берүүнүн тарыхы боюнча биринчи илимий эмгек болгон.

Республикада педагогика илимдеринин көрүнүктүү ишмери, педагогика илимдеринин доктору, профессор А. Я. Ареттин (1907–1974) негизги эмгектери өзүн өзү тарбиялоо проблемасына арналган, өзүн- өзү тарбиялоо идеялары республикада эле эмес, анын чегинен сырткары-Бүткүл союздук масштабдагы педагогикалык изилдөө мекемелеринде, ошондой эле жалпы билим берүүчү мектептердин жана жогорку окуу жайларынын практикасында да түздөн түз колдонулууда.

Кыргыз мектептеринде орус тилин окутуунун методун өнүктүрүүгө республикадагы даярдоо класстарын алгачкы уюштуруучулардын бири В. П. Петров (1910–1974) чоң салым кошкон. Ага лингвометодика тармагында 70тен ашык эмгек таандык. В. П. Петров –

лингводидактика боюнча окуу китебинин, программалардын, методикалык колдонмолорунун, илимий-теориялык эмгектердин автору. “Кыргыз мектептеринде орус орфографиясын адепки окутуу ыкмалары” (1962) жана “Сүйлөөгө жана жазууга алгачкы окутуу” (1966) деген монографияларында В. П. Петров илимпоз-методисттердин алгачкыларынан болуп терең байланышкан кубулуш катары орус тилин окутуунун, сүйлөөнүн жана сабаттуулуктун лингвистикалык, дидактикалык, психологиялык негиздерин иштеп чыгууга аракеттенген. Белгилүү педагог П. С. Дадабаева (1930–1976) окуучуларды тарбиялоо маселелери боюнча бир катар илимий эмгектердин автору. Анын бүткүл педагогикалык ишмердиги Кыргыз педагогика илим-изилдөө институту жана Кыргыз мамлекеттик университетинин кафедрасы менен байланышкан. Республикада анын окуучуларга эмгектик тарбия берүү боюнча илимий эмгектери белгилүү[4].

Белгилүү педагог А. Э. Измайловдун төмөнкү эмгектери “Кыргызстанда 40 жылдагы советтик мектептердин тарыхы боюнча очерктер (1918–1957)”, “Туташ сабатсыздыктан агартуунун туу чокусуна карай”, “Орто Азия менен Казакстан элдеринин педагогикалык көз караштары” педагогиканын тарыхын изилдөөгө арналган.

Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын корреспондент-мүчөсү, педагогика илимдеринин доктору, профессор М. Р. Балтабаевдин Кыргызстанда педагогика илиминин таралуусунда өз орду бар. Анын “Развитие всеобщего среднего образования в Киргизской ССР”, “Кыргызстандагы элге билим берүү иши 60 жылда” ж. б. эмгектеринде улуттук билим берүүнүн тарыхына арналган.

Педагогика илимдеринин доктору, профессор М. Р. Рахимованын “Кыргыз Республикасында мектепке чейинки тарбия берүү системасын өнүктүрүү 1917–1992-жылда”, “Педагогика тарыхынын очерктери”, “Педагогикалык сунуштар”, бала бакчалар үчүн жазылган окуу китептери, хрестоматиялар ж. б. эмгектери белгилүү.

Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын корреспондент-мүчөсү, эл аралык педагогика жана социалдык илимдер Академиясынын академиги, педагогика илимдеринин доктору, профессор И. Б. Бекбоевдин илимий ишмердиги негизинен билим берүүнү башкаруунун аспектинде, педагогиканын жалпы проблемаларына, окутуунун методикасын изилдөөгө, илимий жана илимий-педагогикалык кадрларды даярдоого багытталган. Ал билим берүү тармагына көрүнүктүү салым кошкон, математиканы окутуу методикасынын проблемаларын изилдөөчүлөрүнүн илимий-мектебинин негиздөөчүсү. Бекбоев 150дөн ашык илимий жана илимий-методикалык эмгектин (анын ичинде: 9 монография, 20 окуу китептеринин жана окуу колдонмолорунун) автору. Алардын негизгилери: “Программаланган окутуунун принциптерин математика сабагында колдонуу” (1970), “Физика-математика адистерин эмес үчүн жогорку математиканын жалпы курсу” (1984, 2000), “Задачи с практическим содержанием как средство раскрытия содержательно-прикладного значения школьного курса математики” (1967), “Ориентация на личность” (2000), “Инсанга багыттап окутуу технологиясынын теориялык жана практикалык маселелери” (2003) ж. б. Бекбоев өзүнүн шакирттери менен Кыргызстандын тарыхында биринчи жолу орто мектептин I–XI класстары үчүн математика боюнча стабилдүү окуу китептеринин толук циклин түзүп чыгарды[2].

Эл аралык педагогика жана социалдык илимдер академиясынын анык мүчөсү, педагогика илимдеринин доктору, профессор Л. А. Шейман кыргыз мектептеринде орус адабиятын окутуунун методикасынын калыптанышына чоң эмгек сиңирген. Л. А. Шейман

кыргыз мектептери үчүн окуу китептерин, методикалык адабияттарды жазган. Окумуштуунун жетекчилиги менен орус тили жана адабиятын окутуунун концепциясы, “Русский язык и литература в школах Кыргызстана” деп аталган илимий-методикалык журнал түзүлгөн. Л. А. Шейман илимий кадрларды даярдоого көп көңүл бурат.

Эл аралык педагогика жана социалдык илимдер академиясынын анык мүчөсү педагогика илимдеринин доктору, профессор Э. Мамбетакуновдун окутуу процессинде окуучулардын жана студенттердин илимий түшүнүктөрүн калыптандыруу, табигый илимдерди байланыштырып окутуу маселелерине арналган эмгектерин окуучулар, студенттер жана мугалимдер кеңири пайдаланууда.

Мектеп окуучуларын тарбиялоо жана билим берүүнү өнүктүрүүнүн маселелери педагогика илимдеринин доктору, профессор Ж. А. Аманалиевдин “Пути развития и перестройки образования Кыргызстана”, “Общеобразовательные школы Кыргызстана на современном этапе” деген эмгектеринде изилденген.

Өсүп келе жаткан муундарга дене тарбиясы сабагын берүү маселелери педагогика илимдеринин доктору, профессор Х. Ф. Анаркуловдун “Совершенствование физического воспитания учащихся общеобразовательных школ” ж. б. эмгектеринде каралган.

Кыргыз этнопедагогикасынын теориялык жана практикалык маселелери боюнча Ж.Койчуманов, Н.Имаева, Т. Ормонов, Б. Апышев, К.Кыдыралиев, Ж.Саипбаев, З.Кусеинова, Б.Тойбаев сыяктуу окумуштуулар изилдөөлөрдү жүргүзүшкөн[6].

Кыргыз этнопедагогикасы 1980-1990-жылдары А.Калдыбаева, Т.В.Панкова, У.Эгембердиев, А.Исаева, А.Аттокурова, А.Алимбеков, Р.Курманкожоева ж.б. окумуштуулардын диссертациялык изилдөөлөрү менен толукталган.

Азыркы учурда жогорку окуу жайларында педагогика илиминин докторлору Калдыбаева А.Т., Мамытов А.М., Дюшеева Н.К., Асипова Н.А. Акиева Г.С., Алимбеков А., Джанузаканов К.Ч., Зулуев Б.Б., Наркозиев А.К., Панкова Т.В., Ажибаева А.Ж., Сартбекова Н. ж.б. үзүрлүү эмгектенишүүдө.

Колдонулган адабияттар:

1. Антология педагогической мысли Кыргызской ССР.-М.: Педагогика, 1983.
2. Бекбоев И.Б. Инсанга багыттап окутуу технологиясынын теориялык жана практикалык маселелери./Бекбоев И.Б.-Бишкек. Бийиктик. -2011ж. -269-б.
3. Измайлов А.Э. Просвещение в республиках Советского Востока.-М. Педагогика, 1973
4. Каракеев, К.К. Наука и культура Кыргызстана 20-30-х годов [Текст] / К.К. Каракеев // Кыргызстан тарыхынын маселелери. –2006. –№ 1. –127-б.
5. Карыпкулов, А.К. Народное образование в развитом социалистическом обществе [Текст] / А.К. Карыпкулов. – Фрунзе: Кыргызстан, 1982.
6. Рахимова, М.Р. Педагогикалык ойлордун жана билим берүүнүн тарыхы [Текст] / М.Р. Рахимова, Т.В. Панкова, А.Т. Калдыбаева. – Бишкек: 2002